

Ljubov Halushko

**PROBLEM OF MOTIVATION DIFFERENT THEORETICAL AND
METHODOLOGICAL GOING NEAR UNDERSTANDING AND COGNITION OF
PSYCHE**

The article analyzes the motivation of the positions of the various theoretical and methodological approaches to the understanding and knowledge of the psyche in synchrony and diachronic psychological science. In modern psychology of motivation is a general trend output behavior from internal causes and their transformation into concrete action. In academic psychology approach motivation differentiate between individual psychology, psychology and self-regulation of psychology and cognitive processes. Basic theory of motivation and knowledge to understand the psyche of scientists consider the positions of various scientific fields, including: behavioral, psychoanalytic, values, humanistic, cognitive.

In the context of the study on the motivation of the positions of the various theoretical and methodological approaches defined the role of values, which is the source of the activity and function of sense. They determine the behavioral activity of the individual, which is determined by unconscious motives and value settings.

For the development of knowledge and mental motivation considering the combined categories of "system of motives", "need" and actually "motivation." Since motivation - integrated entity that combines the diversity of natural and socio-spiritual sense of identity and determines its individual features reflect continuous change various general and partial properties in accordance with the essential transformations of the world. Therefore, this concept requires a reasonable coverage and study.

Theoretical and practical, functional level of knowledge, and proper diagnostic information formats are fundamental in motivating deep understanding and knowledge of the psyche of the subject from a position of psychodynamic paradigm. It is noted that the motivational components expressed in personal meanings and are subject to its "power" perspective, integrating experiential aspects of mental. Highlighted the necessity to study motivation perspective phenomenological approach to materials of ASPP method because it allows solving problems in theoretical, methodological and practical levels.

Keywords: *motivation, reason, necessity, reason, "internal" and "external" motivation, behavioral approach, humanistic approach, psychoanalytic approach, psychodynamic approach, active social-psychological cognition.*

УДК 37.015.3: 159.98: 316.454.52

doi: 10.15330/ps.6.1.117-128

Дар'я Череничкова

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
daria.cheren@gmail.com

**ПОЗИТИВНА СУБ'ЄКТНО-ЦІННІСНА МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО
СПІЛКУВАННЯ У ВНЗ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНА
ОСНОВА ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ**

Стаття містить обґрунтування гуманістичного варіанту модернізації вищої освіти в Україні, заснованій на синтетичній платформі суб'єктного підходу, аксіопсихології особистості і базових концептах позитивної психотерапії. Концептуальне осмислення феномену педагогічного спілкування відбувається крізь призму суб'єктного

підходу в психології і педагогіці. Теоретичною основою суб'єктно-ціннісної моделі педагогічного спілкування у ВНЗ стали ідеї аксіогенетичної концепції З.С. Карпенко. Процедурно-методичними засобами реалізації принципу інтегральної суб'єктності у педагогічному спілкуванні у ВНЗ стали психотехнічні напрацювання позитивної психотерапії. Подано логіко-концептуальне зіставлення базових понять суб'єктно-ціннісного та позитивно-психологічного підходів до педагогічного спілкування. Розроблено позитивну суб'єктно-ціннісну модель педагогічного спілкування у ВНЗ, що концентрує інтерес довкола постаті викладача як ініціатора й організатора освітньої взаємодії. Суб'єктність останнього розглянуто як фактичну актуалізацію базових здатностей (Любити і Знати) і похідних від них первинних і вторинних актуальних здібностей як окремих суб'єктних механізмів, що реалізуються в процесі педагогічного спілкування. Баланс первинних здібностей – свободи і прийняття – із вторинними – відповідальністю і справедливістю – розглянуто як реципрокний психологічний механізм оптимізації педагогічного спілкування у ВНЗ. Визначено основні механізми і критерії оптимальності педагогічного спілкування: успішність вирішення завдань навчання у контексті певних умов та раціональність часових витрат. Пізнавальну складову позитивної суб'єктно-ціннісної моделі представлено чотирма основними сферами відображення дійсності: тіло, діяльність, контакти та смисли. Афективну складову моделі розглянуто у чотирьох вимірах – базових емоційних установках: сприйняття себе, партнерська взаємодія, ставлення особи до групи, оточення, громади, а також ставлення до людства в цілому, його майбутнього, формування сенсу власного життя. Почерговий і збалансований вияв первинного і вторинного конструктів освітнього діалогу визначено як механізм збереження гармонійної цілісності педагогічного спілкування, в якому процес професійного самовдосконалення співвідноситься з розвитком ціннісно-сміислової свідомості його суб'єктів.

Ключові слова: педагогічне спілкування, позитивна психотерапія, суб'єкт, аксіогенез, первинні і вторинні здібності, оптимізація.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в освітньому середовищі останніх років позначені певними тенденціями, із яких можна виокремити наступні: по-перше, криза класичної моделі системи освіти, розробка нових фундаментальних педагогічних ідей, створення альтернативних інноваційних освітніх програм; по-друге, рух у напрямку інтеграції до світового освітнього простору: гуманізація і гуманітаризація змісту і методів освіти, створення системи безперервного та дистанційного навчання, впровадження та реалізація основних принципів модульно-розвивальної системи навчання; по-третє, збереження та збагачення кращих традицій вітчизняної освіти, ціннісно-духовне виховання на засадах патріотизму і полікультуральної компетентності.

Подібні тенденції розбудови системи освіти в Україні, зокрема вищої, являють собою природні наслідки останніх політичних, соціальних та економічних зрушень у суспільному житті держави і світової спільноти в цілому. Отже, у контексті інноваційних процесів з метою перебудови та модернізації системи вищої професійної освіти постає потреба у розробці нових моделей організації педагогічного середовища ВНЗ. Нові вимоги суспільства до освіти, а точніше, до рівня освіченості та розвитку особистості, відбиваються як на формах і методах викладацької діяльності, так і на змісті педагогічного спілкування.

Сьогодні вивчаються, розробляються та втілюються на практиці інноваційні освітні програми, спрямовані на гармонійний розвиток

особистості у навчально-виховному процесі через аксіологічно вмотивовану педагогічну взаємодію (І. Д. Бех, О. Є. Гуменюк, З. С. Карпенко, О. І. Климишин, А. В. Фурман та ін.). Динаміка процесів морального саморозвитку та самовиховання, ціннісно-духовного самотворення є показником становлення суб'єктності особистості як визначального принципу людського життєздійснення. Отже, метою суб'єктного підходу у навчанні є екзистенційнесамоформування людини, що виявляється в усвідомленому процесі самозміни.

Значущість утвердження суб'єктного підходу у навчальній взаємодії доводиться тим фактом, що спроможність бути суб'єктом власного життя виявляється у формі вчинкової активності (В. О. Татенко), яка розглядалася В. А. Роменцем як соціальний акт, що об'єднує людину і світ шляхом взаємних комунікацій окремих особистостей. Тобто, вчинок як спосіб особистісного існування у світі визначається як комунікативний акт між особистістю і матеріальним світом, що виявляється у можливості людини розкривати неосвоєний "зовнішній світ" та знаходити в ньому опору. Самоствердження через комунікацію – ось лаконічна формула, в якій може бути виражений загальний смисл вчинку в єдності його індивідуального і соціального моментів.

Аналіз останніх публікацій. Ціннісно-сміслові психічне ставлення репрезентує якісну специфіку, природу чи зміст об'єктивно-суб'єктивного зв'язку людини з умовами її існування [2; 3, с. 64]. З. С. Карпенко виділяє базові ціннісні орієнтації особистості в структурі її життєдіяльності, які ієрархізуються мірою включеності людини в суспільні відносини. Так, цінностями індивідуального рівня буття людини є істина, справедливість і користь, які досягаються в пізнавальній, комунікативній і практично-перетворювальній діяльності. Цінністю функціонування індивіда в групі виступає добро як об'єктивна основа моральної за змістом і сумісної за формою діяльності. Вершинною цінністю індивідуальності, яка проявляється в унікальному творчому внеску в суспільні відносини, є краса як вільний вияв прагнення до досконалості. Верховною цінністю людської екзистенції є благо як позитивний зміст буття взагалі, пов'язаний з розвитком його різнобічних потенцій, вивільненням його продуктивних засад, реалізацією його призначення [3, с. 68–71].

Цінності істини, користі, справедливості, добра, краси, блага (З. С. Карпенко) у процесі педагогічного спілкування освоюються на базі двох основних здатностей – до пізнання і до любові (Н. Пезешкіан) [4; 5], відтак трансформуються у смисли, реалізація яких дозволить оптимізувати взаємодію учасників навчально-виховного процесу. Такими смислами у сфері "Любити" є можливість входження у контакт, прояв віри і довіри у власні здібності та здібності іншого, впевненість, піклування, час, терплячість, взірць (ідеал), ніжність, надія, сенс та єдність. У сфері "Знати" значущими є ввічливість, зацікавленість, зосередженість, точність, дисциплінованість, слухняність, акуратність, обов'язковість, старанність, віддача, відвертість, вірність, надійність.

У кожний момент педагогічного спілкування викладач як суб'єкт діяльності здатен робити вибір на користь певної з означених інструментальних цінностей, досягаючи оптимальних результатів взаємодії. Похідні від базових первинні та вторинні актуальні здібності як фіксовані соціальні диспозиції у педагогічному спілкуванні проявляються у якості ціннісних орієнтацій, за допомогою яких досягаються цілі навчання і виховання. Ефективність педагогічного спілкування визначається рівнем збалансованості у контакті первинних і вторинних здібностей, тобто гармонією між безумовним прийняттям та справедливим ставленням.

Таким чином, збалансований прояв у педагогічному спілкуванні здатностей "Любити" і "Знати" забезпечує динаміку міжособистісного і педагогічного контактів, а також визначає загальну збалансованість взаємодії у вигляді безумовного прийняття й укладання домовленостей, власне контакту і контракту в позитивно-психотерапевтичному сенсі, а, отже, забезпечує повноцінну реалізацію суб'єктного підходу та гармонійність і продуктивність навчально-виховного процесу в цілому. Саме баланс первинних і вторинних здібностей, що визначає гармонійний взаємоперехід фаз контакту, баланс ролі й особистості в діяльності викладача є механізмом попередження емоційного вигорання й професійної деформації.

Синдром емоційного вигорання настає, коли педагог вносить у роботу забагато особистісного, тобто, коли базова здатність "Любити" переважає над здатністю "Знати", що у термінах позитивної психотерапії визначається як "наївно-первинний тип особистості". Поширення панування професійної ролі на сферу особистого життя (перевага здатності "Знати" над здатністю "Любити") визначається як професійна деформація викладача, коли енергія зі сфери "Діяльність" поширюється на всі інші сфери особистого життя педагога.

Очевидно, що для досягнення оптимальних результатів навчально-виховного процесу викладач повинен посилювати як особистісну позицію, так і професійну ролі, а також мати навички спонтанного їх переключення. Баланс ролі та особистості можна визначити як здатність бути автентичним, долаючи штучність професійної ролі.

Отже, повнота і цілісність педагогічного спілкування досягається у гармонійному взаємопереході його фаз, у збалансованому залученні ролей та особистісних проявів суб'єктів взаємодії, контакту та контракту, а також у балансі первинних і вторинних актуальних здібностей як визначальних умов реалізації ціннісного і морального сенсу взаємодії.

Термін "оптимізація" при розробці прикладної моделі педагогічного спілкування у ВНЗ відсилає нас до популярної у 80-х роках минулого століття теорії оптимізації навчання Ю. К. Бабанського. Останню автор визначає як науково обґрунтований вибір і здійснення найкращого для певних (даних) умов варіанту навчання з точки зору успішності вирішення його завдань і раціональності часових затрат [6, с. 237]. Принцип оптимальності, за Ю. К. Бабанським, вимагає, щоб процес навчання досягав

не стільки кращого, а найкращого для конкретної ситуації рівня свого функціонування. Психологічним попередником ідеї оптимізації була теорія наукової організації праці. Оптимізація з психологічної точки зору являє собою інтелектуально-вольовий акт прийняття і найбільш раціонального вирішення певного навчально-виховного завдання [6, с. 239].

Звідси висновуємо, що процес оптимізації має на меті досягнення учасниками навчально-виховного процесу не якихось абстрактних максимальних результатів, а реально можливого максимуму, виходячи з контексту, умов, потреб та об'єктивних можливостей навчальної ситуації. У відношенні до педагогічного спілкування у ВНЗ процес оптимізації може бути визначений як всебічне раціональне використання наявних ресурсів з метою створення умов для реалізації професійно релевантного суб'єктно-ціннісного потенціалу особи.

Ю. К. Бабанський зазначав, що теорія оптимізації не формулює нових завдань навчання, вона вчить знаходити кращі шляхи вирішення завдань, що висувуються суспільством на кожному історичному етапі його розвитку [6, с. 240]. Так і запропонована нами позитивна суб'єктно-ціннісна модель педагогічного спілкування у ВНЗ не висуває нові "виховні ідеали" (Г. Ващенко) та не притаманні професійній освіті цілі, вона надає надійний психотехнічний інструментарій і механізм доступної і ефективної допомоги задля задоволення реально існуючих запитів суспільного виробництва.

Опора на визначені Ю. К. Бабанським критерії оптимальності навчання дозволяє екстраполювати їх на оптимізацію педагогічного спілкування у ВНЗ. Так, "першим критерієм оптимальності навчання є досягнення кожним вихованцем такого рівня успішності, вихованості і розвитку, який відповідає його реальним навчальним можливостям у зоні найближчого розвитку" [6, с. 241]. Беручи до уваги специфіку освітнього процесу у вищій школі, а також вікові і статусні особливості його учасників, ми вважаємо доцільним розширити такий підхід до визначення критерію оптимальності врахуванням потреби в особистісно-професійному розвитку не лише студентів, але і викладачів. Тому, відповідно до суб'єктно-ціннісного підходу, показниками оптимізації педагогічного спілкування у ВНЗ стає збагачення й ієрархізація ціннісно-сміслової свідомості і досягнення професійної компетентності всіх його суб'єктів.

Другим критерієм оптимальності навчання є дотримання вихованцями і педагогами "норм часу" на навчальну діяльність [6, с. 242]. Тобто, врахування часового виміру дозволяє оцінювати успішність здійснюваних виховних та дидактичних впливів і раціональність затрачених на них зусиль. У позитивній психотерапії як методі надання короткотривалої допомоги час розглядається ключовим ресурсом досягнення поставлених цілей і завдань. Тому з точки зору фактору часу психотехніки Positum-підходу виступають засобами оптимізації педагогічного спілкування у ВНЗ.

Як принцип оптимальності висуває вимоги розсудливості, раціональності, почуття міри у застосуванні всіх елементів навчального

процесу [6, с. 237], так і позитивна суб'єктно-ціннісна модель оптимізації педагогічного спілкування керується принципом збалансованої взаємодії своїх компонентів як механізму ефективного вирішення завдань вищої професійної освіти. Засобами оптимізації педагогічного спілкування постає розроблена на методологічній базі позитивної психотерапії і концептах суб'єктно-ціннісного підходу програма заходів, що сприяє здійсненню викладачем релевантних навчальній ситуації аксіологічно підкріплених виборів навчально-виховних впливів. Результатом оволодіння інструментарієм і механізмами досягнення збалансованої суб'єктної взаємодії стає прискорення особистісного зростання і професійно-суб'єктного становлення студентів, що виражається в певних об'єктивних показниках їх навчальної діяльності й особистісної зрілості.

Таким чином, під оптимізацією педагогічного спілкування у ВНЗ ми розуміємо застосування у навчально-виховній взаємодії методологічно обґрунтованої позитивної суб'єктно-ціннісної моделі, яка дозволяє: задовольняти запити суспільного виробництва на висококваліфіковані кадри; надавати доступну й ефективну допомогу суб'єктам педагогічного спілкування у використанні внутрішньо-особистісних ресурсів; здійснювати вибір ефективних педагогічних впливів, релевантних навчальній ситуації і освітнім цілям; сприяти формуванню і вдосконаленню професійно важливих якостей учасників освітнього процесу; досягати реального максимуму результативності в опануванні професійними знаннями і вміннями.

Виклад основного матеріалу. Субстанційне ядро позитивної суб'єктно-ціннісної моделі педагогічного спілкування становить апіорна потенційність індивідуальної свободи, що виявляється у здатності приймати онтологічно визначені часові і просторові координати. Первинна диспозиція "Любити" проявляється у здатності формувати ціннісно-сміслову ставлення людини до соціокультурних можливостей і запитів навколишнього середовища. Суб'єкт розпоряджається екзистенційною свободою, реалізуючи свої життєві шанси, в яких проявляються його духовні прагнення, зацікавлення, моральні оцінки та інші аксіологічні інтенції. Суб'єктно-інструментальним засобом реалізації принципу свободи вибору з урахуванням соціокультурного контексту наявної життєвої ситуації постає вторинна здатність "Знати". Здійснення викладачем організаційних, соціально-психологічних впливів на студентів передбачає взяття ним відповідальності за реалізовані педагогічні шанси. У контексті освітньої взаємодії баланс первинних психологічних механізмів – свободи і прийняття – із вторинними – відповідальністю і справедливістю – постає реципрокним психологічним механізмом оптимізації педагогічного спілкування у ВНЗ. Отже, життєві шанси є результатом узгодження культурно-стабілізуючої суб'єктно-диспозиційної структури первинних здібностей ("Любити") з культурно-інноваційною суб'єктно-інструментальною структурою вторинних здібностей ("Знати").

У цьому контексті педагогічне спілкування трактується як змістово-процесуальний аспект професійної діяльності викладача ВНЗ, що актуалізує свої афективно-ціннісні і когнітивно-діяльнісні здібності [7].

Таким чином, концептуальна модель оптимізації педагогічного спілкування у ВНЗ засобами позитивної психотерапії складається з двох основних базових фігур (здатностей) – "Любити" і "Знати", відображених на рис. 1.

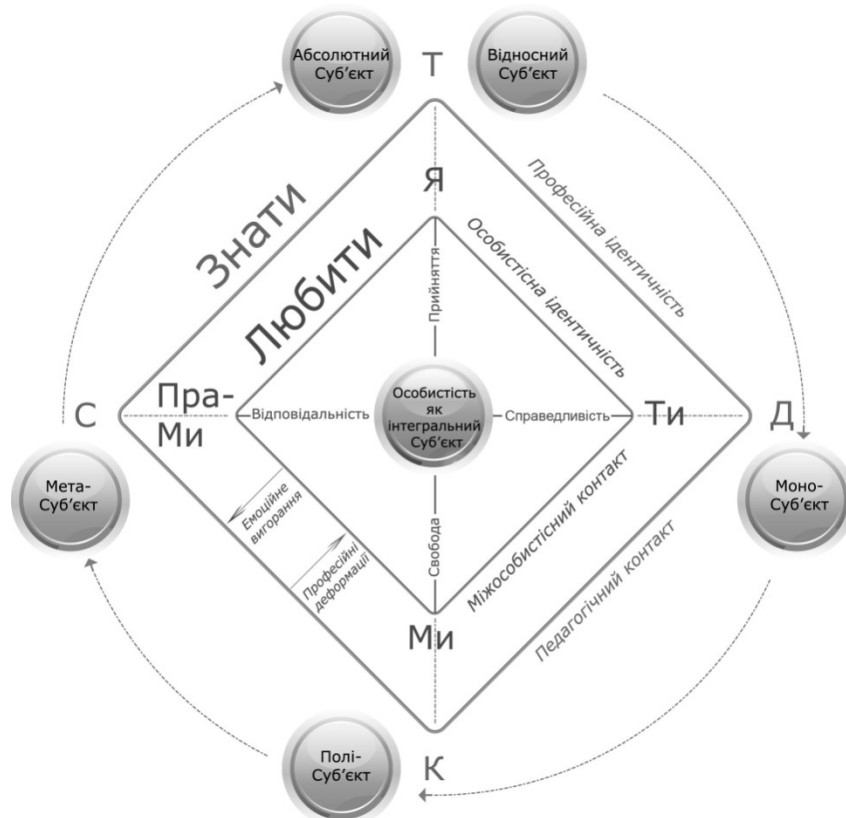

Рис. 1. Концептуальна модель оптимізації педагогічного спілкування у ВНЗ засобами позитивної психотерапії.

Зображений на малюнку зовнішній ромб відноситься до пізнавальної складової людського буття ("Знати"), представлений чотирма основними сферами відображення дійсності: тіло (Т), діяльність (Д), контакти (К) та смисли (С). Кожна з означених сфер дозволяє людині задовольняти певні, визначені конкретною сферою, потреби, забезпечуючи в цілому баланс її життєдіяльності, а також формулюючи репертуар реакцій на актуальні життєві ситуації та події. Так, до тілесної сфери (сфери відчуттів) відноситься задоволення біологічних потреб людини, забезпечення її життєдіяльності на фізіологічному рівні (харчування, сон, сексуальна активність, заняття спортом, забезпечення тілесного комфорту тощо), а також освоєння нових територій та простору, вміння відповідати за власне тіло. У сфері діяльності (трудової та мисленнєвої активності) відбувається задоволення пізнавальних потреб, потреб у навчанні та професійному

зростанні, виборі роду діяльності. Сфера контактів (сфера почуттів та спілкування) відображає наповненість життя людини стосунками із близькими, друзями, оточенням; це – здатність приділяти час спілкуванню та присвячувати себе іншим, свобода у вираженні почуттів, формуванні нових емоційно насичених стосунків. Сфера смислів – сфера духовності, де відбувається ціннісно-смісловне наповнення життя, що виявляється у релігійних переконаннях, думках і мріях про майбутнє, світоглядних позиціях особистості.

Контур внутрішнього ромбу відображає базову здатність людини до любові і прийняття, яка являє собою серцевину, ядро внутрішнього потенціалу людини до розвитку та зростання. Здатність "Любити" проявляється у чотирьох вимірах – базових емоційних установках, модальність яких (позитивна чи негативна) виявляє ставлення людини до себе та інших, а також детермінує її прагнення до саморозвитку. Сфера "Я" (сприйняття себе) формується під впливом ставлення до людини референтних осіб на ранніх етапах її розвитку. Зразком для налагодження партнерських взаємин – сфера "Ти" – стає досвід спостереження за стосунками батьків. Сфера "Ми" (ставлення до інших людей) конструюється у безпосередньому контактуванні родини із зовнішнім оточенням, де можливе формування стратегій взаємодії з чітко визначеними, жорсткими межами контакту чи, навпаки, їх розмитістю, гнучкістю або майже повною відсутністю. До сфери "Пра-Ми" відноситься релігійне, ціннісно-духовне виховання, інтеріоризація світоглядних установок батьків, продовження традицій пращурів, формування сенсу власного життя.

Ромби, за допомогою яких зображаються базові здатності людини із притаманними їм сферами прояву, являють собою у термінах позитивної психотерапії балансну модель. Так, гармонія життя виявляється у збалансованому прояві всіх сфер життєдіяльності людини та залученні емоційного досвіду, що дозволяє виходити за межі власного "Я", розширюючи діапазон можливостей та створюючи умови для реалізації людиною її духовного потенціалу.

Баланс всіх означених показників педагогічного спілкування, які є різновидами здатностей людини до любові і пізнання, в цілому можна охарактеризувати поняттям, введеним В. Франклом, як "логіка серця", яка, за задумом автора, завжди спонукає людину залишатися духовно живою. Розуміння особливостей педагогічного спілкування дозволяє викладачу зайняти рефлексивну позицію і здійснювати неупереджений аналіз навчально-виховної взаємодії зі студентами. Так, важливо розуміти, чи ховаємось ми за зовнішньою бронею нашого "Знати", чи підпускаємо іншого до самої серцевини нашого суцього, яке через легку досяжність і відсутність належного захисту стає уразливим. Яким чином у нашій педагогічній практиці залучені сфери відображення дійсності, під якими розуміються відчуття, роздуми, почуття і смисли? Як саме і наскільки ми просуваємося до здійснення найвищих буттєвих цінностей? У чому ми стаємо взірцем для

наслідування? Які емоційні установки дають нам змогу ставати автором власного життя і надихати до цього іншого?

Жорсткі рамки умов, у яких працює сучасний викладач, зумовлюють формування адаптаційного механізму, коли для того, щоб захистити себе від перевантаження, перевага у навчанні віддається транслюванню наукової інформації та формуванню професійних умінь і навичок. Звичайно, здобуття фахових знань є своєрідним показником якості вищої освіти, і запит на кваліфіковані кадри завжди актуальний. Проте умови новітнього інформаційного суспільства вимагають від людини, окрім знань, гнучких форм реагування на пошуки нових засобів задоволення актуальних потреб, а також вироблення нових типів соціальної взаємодії. Тому сучасний ВНЗ як інститут освіти і виховання має готувати не лише компетентного фахівця, але і створювати умови для саморозвитку і вдосконалення самодостатньої особистості (суб'єкта майбутньої професійної діяльності). Процес розвитку та навчання спрямовується здатністю педагога до пізнання (вторинними здібностями), тоді як саморозвиток, що виявляється у самостійному, усвідомленому процесі самозміни, потребує залучення первинних здібностей. Так, здійснення кожного наступного кроку на шляху оволодіння професією, поетапне досягнення результатів у навчанні має підтримуватися внутрішніми можливостями людини. Тобто, якщо мова йде про розвивальне навчання, яке, за концепцією Л. С. Виготського, орієнтоване на зону найближчого розвитку, тоді домагання і досягнення мають відповідати величині ресурсу, яким вони можуть бути забезпечені. Отже, у педагогічному спілкуванні викладачеві як професіоналу важливо "Знати", а як партнерові і фасилітатору – приймати, для того щоб заохочувати і надавати підтримку, забезпечуючи таким чином ресурсний стан вихованців. Для цього поряд із методикою викладання предмета до навчально-виховного процесу залучається особистість педагога як основний інструмент психологічного впливу. Адже неможливо щиро заохотити із ролі, так само як і важко навчити, спираючись лише на особистість.

Такий підхід до педагогічного спілкування передбачає виокремлення рівнів оцінки як показника якості виконаної роботи та розуміння і прийняття особистості вихованця. Професійна ідентичність дозволяє оцінювати вчинки та дії студентів, тоді як їх особистісні риси не підлягають зовнішній оцінці. Принцип "оцінка-прийняття" дозволяє вирішувати конфлікт "щирість-ввічливість", названий у позитивній психотерапії ключовим. Надмірна ввічливість викладача може заважати об'єктивно оцінювати досягнення студентів, так само як і надмірна щирість подекуди переходить у публічне оцінювання особистості вихованця. Збалансованість щирості та ввічливості є показником природності, коли людина не приймає на свій рахунок те, що в дійсності належить іншому, лишаючи "кожному своє". Корисною тут для збереження балансу рольової та особистісної позицій є реалізація транскультурального підходу позитивної психотерапії, який полягає у знаходженні відповідей на питання "Що між нами спільного (що нас об'єднує)?" та "Чим ми відрізняємося?". Подібна тактика педагогічного

спілкування дозволяє розуміти особистісні відмінності у ставленні до дійсності, а також заохочує відкритість новому досвіду. Таким чином, з позиції позитивної психотерапії у навчально-виховному процесі гармонійно поєднується можливість оцінювання із можливістю безоцінного прийняття, що дозволяє зберігати власну цілісність і попереджати як емоційне вигорання, так і професійні деформації.

В цілому запропонована модель оптимізації педагогічного спілкування засобами позитивної психотерапії з метою гуманізації і підвищення якості вищої освіти передбачає можливість реалізації не лише поточних цілей навчання і виховання, але і досягнення віддаленої мети: розширення ціннісно-сислової сфери і перспектив саморозвитку особистості. Аксиопсихологічна модель розвитку індивідуальної свідомості (З. С. Карпенко), за якою розгортання суб'єктності актуалізує п'ять рівнів ціннісних диспозицій, дозволяє простежити динаміку становлення духовно зрілої й професійно компетентної особистості. Так, на тілесному рівні, що відповідає рівню відносного суб'єкта, який існує в симбіотичній єдності з іншими людьми, реалізується потреба у збереженні власного життя, захисті, тілесному комфорті. Подібна залежність від оточення, інтеріоризація ціннісного ставлення близьких являє собою першу віху розгортання суб'єктності як необхідну умову формування базових емоційних диспозицій. Рівень монособ'єкта, що зосереджує увагу на категорії діяльності як цілеспрямованій предметній активності індивіда з досягнення бажаного результату [2, с. 119], зорієнтований на цінності освоєння конкретних діяльностей з представленими в культурі нормами і стандартами їх належного виконання [2, с. 371]. Діяльність, яка визначається активною включеністю в референтні стосунки з іншим (сфера "Ти"), передбачає вироблення нормовідповідної поведінки на основі реалізації цінностей істини, користі, справедливості. Рівень полісуб'єкта задає умови розвитку особистості внаслідок інтерналізації суспільних цінностей і суб'єктивних смислів інших людей та оформлення власної ціннісно-сислової (за змістом) і знаково-символічної (за формою) свідомості [2, с. 119]. На рівні міжособистісних взаємин ("Ми"), на якому відбувається інтегрування морально-сислових переживань особистості, актуалізується потреба в добродійності як "нормативно закріпленої підстави моральної поведінки" [2, с. 371]. Цінність краси реалізується на рівні метасуб'єкта, здатного до творчої діяльності, інтеграції і збагачення соціокультурних надбань. Творча трансценденція ("Пра-Ми") у повноті ціннісно-сислових переживань розкриває потенційні можливості людини, забезпечуючи тяглість духовного досвіду культурної спільноти. Найвищий ступінь духовного розвитку людини – рівень абсолютного суб'єкта (універсальність) – проявляється в усвідомленні причетності до світу, відчутті духовної єдності з Універсумом [2, с. 120]. Домірною Абсолютою цінністю є благо як "верховна цінність людської екзистенції" [2, с. 100], як шанс відбутися і реалізувати свої потенції, узгоджені з кінцевими сенсожиттєвими орієнтаціями.

Висновок. Зазначені вище психологічні механізми, як-от: свобода і відповідальність, прийняття і справедливість, особистісна і професійна ідентичність, міжособистісний і педагогічний контакт, ризик емоційного вигорання і професійної деформації, являють собою дихотомічні пари континуально організованих чинників педагогічного спілкування. Почергове і збалансоване функціонування цих механізмів дозволяє зберігати гармонійну цілісність педагогічного спілкування, в якому процес професійного самовдосконалення співвідноситься з розвитком ціннісно-сислової свідомості викладачів, що здійснюють підготовку студентів як майбутніх спеціалістів у певній царині господарської діяльності, сфери послуг, науки, культури і т. д.

Таким чином, ідея духовного саморозвитку суб'єкта, що виявляється у можливості досягнення людиною рівня універсального самотворення, дозволяє концептуально розширити теоретичне осмислення феномену педагогічного спілкування у ВНЗ. Доповнення концепції аксіогенезу, побудованої на принципі ідеї інтегральної суб'єктності (З. С. Карпенко) з базовими положеннями позитивної психотерапії перетворює запропоновану концептуальну (позитивну суб'єктно-ціннісну) модель функціонально спроможним сутнісним змістом.

1. Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / за заг. ред. В. О. Татенка. – К. : Либідь, 2006. – 360 с.
2. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості / Зіновія Степанівна Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 512с.
3. Карпенко З. С. Аксиопсихология личности / Зіновія Степанівна Карпенко. – К.: ТОВ "Міжнар. фін. агенція", 1998. – 216 с. – бібліогр.: С.194-213.
4. Пезешкиан Н. Позитивная семейная психотерапия: Семья как терапевт / Н. Пезешкиан; [пер. с англ., нем]. – М.:Изд-во Март, 1996. – 336 с.
5. Пезешкиан Н. Психосоматика и позитивная психотерапия / Носсрат Пезешкиан ; [пер. с нем]. – 2-е изд. – М. : Инст-т позитивной психотерапии, 2006. – 464 с. (Серия"Позитивная психотерапия").
6. Педагогика: [учеб. пособие для студентов пед. институтов] / под ред. Ю. К. Бабанского. – М. : Просвещение, 1983. – 608 с.
7. Черенщикова Д. В. Позитивна психотерапія як засіб оптимізації педагогічного спілкування у вищих навчальних закладах : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / Д. В. Черенщикова. – Івано-Франківськ, 2011. – 222 с.

REFERENCES

1. Liudyna. Sub'iekt. Vchynok: Filosofsko-psykholohichnistudii. (2006) [Human. Subject. Act. Philosophical and psychological studies] / zazah. red. V. O. Tatenka. – K. : Lybid (ukr).
2. Karpenko, Z. S. (2009). Aksiolohichnapsykholohiiiaosobystosti [Axiological psychology of personality] / Zinoviiia Stepanivna Karpenko. – Ivano-Frankivsk : Lileia-NV (ukr).
3. Karpenko, Z. S. (1998). Aksiopsykholohiiia osobystosti [Axiopsychology of personality] / Zinoviiia Stepanivna Karpenko. – K. : TOV "Mizhnar. fin. ahentsiia" (ukr).
4. Pezeshkian, N. (1996). Pozytyvnaia semeinaia psykhoterapiya: Semiakakterapevt [Family positive psychotherapy: family as a psychotherapist] / NossratPezeshkian ; [per. s anhl., nem]. – M. : Yzd-vo Mart (rus).

5. Pezeshkyan, N. (2006). Psykhosomatyka y pozytyvnaia psykhoterapiia [Psychosomatics and positive psychotherapy] / NossratPezeshkyan ; [per. s nem]. – 2-e yzd. – M. : Inst-t pozytyvnoi psykhoterapii (rus).
6. Pedahohyka : ucheb. posobyedliastudentovped. instytutov. (1983). [Education: Proc. manual for students ped. institutions] / pod red. Iu. K. Babanskoho. – M. : Prosveshchenye (rus).
7. Cherenshchykova, D. V. (2011). Pozytyvna psykhoterapiia yak zasib optymizatsii pedahohichnoho spilkuvannia u vyshchych navchalnykh zakladakh : dys. na zdobuttia nauk. Stupenia kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.07 / / [Positive psychotherapy as a method of optimization of pedagogical intercourse in higher educational institutions] / D. V. Cherenshchykova. – Ivano-Frankivsk (ukr).

Daria Cherenshchikova

POSITIVE SUBJECT-VALUE MODEL OF PEDAGOGICAL INTERCOURSE AT THE UNIVERSITY AS FUNDAMENTAL AND TECHNOLOGICAL BASIS ITS OPTIMIZATION

The article provides a justification of humanistic modernization of higher education in Ukraine, founded on synthetic platform of subjective approach, personal axiopsychology and basic concepts of positive psychotherapy. Conceptual understanding of the phenomenon of pedagogical intercourse goes on through the prism of subjective approach in psychology and pedagogy. The theoretical basis of the subject-value model of pedagogical intercourse at the university has been elaborate on the ideas of axiogenesis conception by Z. Karpenko. Procedural and methodological means of the principle of integrated subjectivity in pedagogical intercourse at the university have been made on achievements of positive psychotherapy. Logical and conceptual comparison of the basic concepts of the subject-values and positive psychological approaches to teaching communication has been presented. Positive subject-value model of pedagogical intercourse at the university has been elaborated, it focuses its interest around the figure of the teacher as initiator and organizer of educational interaction. Subjectivity of the teacher is considered to be the actual updating of basic abilities (to know and to love) and their derivatives primary and secondary current abilities as individual subjective mechanisms which implement in the teaching due to communication. Balance of primary abilities - freedom and acceptance - with secondary - responsibility and justice –is considered as psychological reciprocal mechanism of optimization of pedagogical communication at the university. The basic mechanisms and criteria for optimal pedagogical communication, such as problem solving learning success in the context of certain conditions and rational time-consuming, have been determined. Cognitive component of positive subjective-value model is presented by four main areas of reflection of reality: the body, activities, contacts and meanings. Affective component of the model is considered by four dimensions – emotional base units: the perception of myself, partner interaction, the attitude of a person to a group, environment, community, and human attitude to his future, meaning formation of his own lives. Turns and balanced expression of primary and secondary constructs at educational dialogue is defined as mechanism for storing harmonious integrity pedagogical communication in which the process of professional self-improvement correlate with the development of value-semantic consciousness of its subjects.

Keywords: pedagogical intercourse, positive psychotherapy, subject, primary and secondary abilities, axiogenesis, optimization.